

Luka Janeš i Štefanija Kožić (ur.), *Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju*. Zagreb: Centar za bioetiku Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2023.

Zbornik radova sa 6. međunarodnoga simpozija o bioetici i psihi naslovljen *Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju* obrađuje različite teme povezane s mentalnim zdravljem. Ovaj tvrdo uvezani zbornik radova od 350 stranica sadržava sveukupno 21 rad potpisan od 29 autora s različitim sveučilišta, instituta, obrazovnih institucija i zdravstvenih ustanova. Autori većinski dolaze iz Hrvatske, no ima ih iz Srbije, Sjedinjenih Američkih Država i Španjolske. Radovi su podijeljeni u tri glavne tematske cjeline: *Briga, skrb i zaštita mentalnog zdravlja u zajednici*; *Društveni i duhovni prilozi mentalnom zdravlju*; *O umjetnosti i obrazovanju*. Radovi se u spomenutim tematskim cjelinama bave pitanjima poput sociološkoga prihvata psihijatrije u zajednici, uloge društva u pružanju skrbi, povijesti svakodnevnice u dječjem domu, fenomena normalnosti u psihoanalizi, primjene ketamina u terapiji depresije te iskustava posttraumatskoga rasta hrvatskih branitelja. Tematski raspon uključuje i priloge o duhovnim aspektima mentalnoga zdravlja te umjetnosti i njezinu doprinosu bioetičkim pitanjima. Ovaj zbornik naglašava važnost bioetičkoga senzibiliteta u promicanju zaštite mentalnoga zdravlja u zajednici.

Prva tematska cjelina *Briga, skrb i zaštita mentalnog zdravlja u zajednici* obuhvaća sedam radova. Maja Odorjan Novak istražuje razvoj psihijatrije u Hrvatskoj, s fokusom na implementaciju koncepta u zajednici, promatrao kroz sociološku prizmu. Drugi rad, *Skrb i socijalna pravda u filozofiji Marthe Nussbaum*, ističe problematiku skrbi za osobe s invaliditetom i predstavlja Nussbaumino rješenje za ustupanje

sposobnosti građanima. Jelena Seferović analizira povijest Dječjega doma Josipovac, naglašavajući diskrepancije između romantiziranih opisa i stvarnih teškoća. Rad Aleksandre Fatić, Aleksandre Bulatović i Srdana Koraća istražuje kontroverzan koncept normalnosti u psihoterapiji, naglašavajući povezanost individualne, otporne i društvene normalnosti. Aric Hluch s Ohio State University istražuje uporabu ketamina u liječenju depresije, ističući potrebu za pažljivim pristupom. Rad *Iskustva posttraumatskog rasta hrvatskih branitelja* Jadranke Pavić analizira umrežavanje kao ključnu aktivnost. Rad Antuna Volenika proučava latentne psihičke traume civilnih žrtava rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, predstavljajući studiju slučaja o psihodinamskoj terapiji.

Druga tematska cjelina *Društveni i duhovni prilozi mentalnom zdravlju* obuhvaća sedam radova. Rad istraživačkoga tima KBC-a Sestre milosrdnice *Ovisnost kao gubitak unutarnje slobode* analizira fenomen ovisnosti kao gubitak sposobnosti donošenja odluka, naglašavajući važnost razumijevanja metafizičkih načela za oporavak ovisnika. Magdalena Galić u radu *Depresija i anksioznost kao uzrok suicidalnih misli* istražuje simptome depresije i anksioznosti te pruža perspektivu o prevenciji, posebno u kontekstu zabrinjavajuće stope samoubojstva među mladima. Fran Mikšić i Erik Brezovec u radu *Hipohondrija kao orden modernosti* istražuju kulturu opsesivnosti prema zdravlju, povezujući ju s izraženijim oblicima hipohondrije na individualnoj i kolektivnoj razini. Andrija Piskać u radu *Neki prediktori smisla u životu* istražuje negativne čimbenike poput ovisnosti o Internetu, socioseksualne orijentacije i potrebe za socijalnom dominacijom kao prediktore smisla u životu, s ciljem smanjenja stope suicida među mladima. Rad *Molitva kao put (do) mentalnog/*

duhovnog zdravlja Vuka Trnavca istražuje vezu molitve s transcendentnim mentalnim zdravljem, prema Levinasovu pristupu, sugerirajući da filozofija može biti put prema zdravlju. Iva Tomas u radu *Medijski izvještaji o samoubojstvima i njihov utjecaj* analizira ulogu medija u prijenosu informacija o samoubojstvima, naglašavajući važnost odgovornoga novinarskoga izvještavanja radi smanjenja negativnoga utjecaja na javnost. Rad *Mentalno zdravlje pod vidom duhovne tehnologije i duhovnih tehnika* autora Filipa Martina Svibovca naglašava važnost duha kao ključnoga elementa mentalnoga zdravlja, istražujući utjecaj govora o duhu i primjene duhovnih tehnika, te sugerirajući povezanost zdravlja duše sa zdravljem duha.

Treća i posljednja tematska cjelina *O umjetnosti i obrazovanju* sastoji se, kao i prethodne dvije, od sedam radova. Emilio Sierra Garcia započinje s radom *Genijalnost i ludilo: umjetnost kao izvor i uzrok ludila i genijalnosti*, istražujući povezanost između genijalnosti i ludila u suvremenom društvu, s fokusom na kreativnost i neurološke aktivnosti. Josip Periša u radu *Potencijal umjetnosti za bioetičko istraživanje* istražuje uporabni potencijal umjetnosti, posebno književnosti, u analizi suvremenih bioetičkih problema, naglašavajući važnost pluriperspektivizma i interdisciplinarnosti. Marina Milivojević Pinto i Bruno Ćurko istražuju stereotipe o ljubiteljima *heavy metal* glazbe u radu *Stereotipovi i predrasude o poklonicima heavy metal glazbe*. Isti rad također istražuje i dobrobiti slušanja toga glazbenog žanra. Rad *Primjena umjetničkih djela u poučavanju bioetičkih dvojbi — primjer pedagoške prakse* autorstva Damjana Aboua Aldana analizira pedagoške pristupe poučavanju bioetičkih stajališta u medicinskoj edukaciji putem umjetničkih sadržaja. Julija Vejić proučava projekt *Ja i sva moja lica* u istoimenom radu,

istražujući njegov utjecaj na održavanje mentalnoga zdravlja djece uz aktivnosti usmjerene na prepoznavanje emocija i podršku. Bruno Bogović, Štefanija Kožić i Luka Janeš u radu *Uloga društvenih i humanističkih znanosti u obrazovanju i mentalnom zdravlju* promiču implementaciju mentalnoga zdravlja u nastavi, naglašavajući ulogu učitelja u pružanju alata i brizi za mentalno zdravlje učenika. Posljednji rad *Novi model racionalnosti: konceptualizacija humora kao filozofskog oruda* Lydije Amir predstavlja novi model racionalnosti koji nadmašuje sposobnost razuma u razumijevanju kontradikcija, potiče samoproučavanje i olakšava život s neriješenim sukobima, istovremeno pomažući u rješavanju određenih konflikata.

Sveopći zaključak iz navedenih istraživanja iz zbornika radova *Bioetička motrišta o mentalnom zdravlju* ukazuje na raznolikost tema u području zdravstva, filozofije, psihologije i društvenih znanosti. Neki od ključnih zaključaka obuhvaćaju važnost skrbi o ljudima s različitim oblicima invalidnosti kako bi se osigurala puna inkluzija u društvo, potrebe za promišljanjem o normama i konceptima normalnosti u modernoj psihoterapiji, istraživanja potencijala ketamina za liječenje mentalnih poremećaja te analize posttraumatskoga rasta hrvatskih branitelja. Također, ovim zbornikom ističe se važnost umjetničkih pristupa u bioetici, potreba za razumijevanjem veze između glazbenih preferencija i osobnoga identiteta te važnost inkluzivnoga obrazovanja u promicanju mentalnoga zdravlja. Svi ti aspekti naglašavaju kompleksnost i važnost interdisciplinarnoga pristupa u proučavanju i promicanju ljudskoga zdravlja i dobrobiti u zajednici. Navedena istraživanja u ovom opsežnom zborniku poslužiti će kao orijentacija za buduća istraživanja u polju mentalnoga zdravlja.

Andrija Piskac